

A.V.E.SOCIETYS
DEGLOOR COLLEGE DEGLOOR
DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE
B.A. THIRD YEAR

प्रा.डॉ. लक्षटे रत्नाकर बाबुराव
विभाग प्रमुख व सहयोगी प्राध्यापक
पदवी व पदवृत्तरं राज्यशास्त्र विभागप्रमुख
देगलूर महाविद्यालय देगलूर
ता.देगलूर जि.नांदेड ४३१७१७

इमेल : ratnakarlakshete1@gmail.com
Mobile No.: 9423439276

बी.ए.तृतीय वर्ष राजकीय विचारप्रणाली

THEORY OF SURPLUS VALUE अतिरिक्त मूल्याचा सिद्धांत

- ▶ प्रास्ताविक
- ▶ मार्क्सच्या या सिद्धांताला नफ्याचा सिद्धांत या नावाने ही ओळखतात.
- ▶ मार्क्सने दास कपीटल या ग्रंथात या सिद्धांताचे विवेचन व विश्लेषण केले आहे.
- ▶ मार्क्सच्या या सिद्धांतावर ब्रिटीश अर्थशास्त्रज्ञ रिकार्डो माल्थसच्या विचाराचा प्रभाव आहे.
- ▶ रिकार्डो माल्थसच्या मते कोणत्याही वस्तूचे मुली श्रमावर आधारित असते .
- ▶ मार्क्सच्या मते प्रत्येक श्रमिक अतिरिक्त मूल्याची निर्मिती करतो .
- ▶ वेपरच्या मते मार्क्सचा अतिरिक्त मूल्याचा सिद्धांत रिकार्डो माल्थसच्या सिद्धांताचे व्यापक रूप आहे.
- ▶ लेनिनने मार्क्सच्या अतिरिक्त मूल्याचा सिद्धांताला अर्थशास्त्रीय शिक्षणाची आधारशीला म्हटले आहे.
- ▶ भांडवलशाही व्यवस्था श्रमिकांचे कश्या प्रकारे शोषण करते हे दाखवून देण्यासाठी हा सिद्धांत मांडला आहे.

अतिरिक्त मूल्याचा सिद्धांताचे प्रतिपादन खालील प्रमाणे केले

- त्याच्या मते प्रत्येक वस्तूचे दोन प्रकारचे मूल्य असते.
- उपयोगिता मूल्य व विनिमय मूल्य
- उपयोगिता मूल्य
- जी वस्तू मनुष्याची इच्छा पूर्ण करते
- जी वस्तू मनुष्यासाठी उपयोगी आहे.
- ती वस्तू मनुष्यासाठी महत्वपूर्ण व मूल्यवान आहे.
- वस्तूचे उपयोगिता मूल्य मानवी गर्जपुर्ती व त्यातून मिळणारे समाधान यावर आधारलेले आहे.
- उदा.वाळवंटामध्ये पाणी उपयोगी

▶ विनिमय मूल्य

- ▶ विनिमय मूल्य एका वस्तूच्या बदल्यात तेवढ्याच श्रमाची दुसरी वस्तू देणे किंवा वस्तूची अदलाबदल करणे
- ▶ कोणत्याही वस्तूचे मूल्य म्हणजेच किंमत त्याला लागलेल्या श्रमाच्या आधारावर निश्चित होते.
- ▶ ज्या वस्तूवर श्रम होत नाही त्या वस्तूला मूल्य नसते. उदा. हवा, पाणी
- ▶ परन्तु सायकल मध्ये हवा भरण्यासाठी श्रम लागतात. त्यामुळे त्यास मूल्य द्यावे लागते.
- ▶ वस्तूवर केले जाणारे श्रम व वेळ यावर त्या वस्तूचे मूल्य ठरते असे मार्क्स म्हणतो.

अतिरिक्त मूल्य

- ▶ वस्तु विकल्यानंतर भांडवलदाराला जो नफा मिळतो त्या नाफ्यास मार्क्स अतिरिक्त मूल्य म्हणतो.
- ▶ प्रत्येक कामगार आपली श्रम शक्ती विकतो व श्रमाच्या मोबदल्यात मजुरी प्राप्त करतो.
- ▶ अतिरिक्त मूल्य म्हणजे मजुराने निर्माण केलेल्या आणि त्याला मिळणाऱ्या मूल्यातील अंतर आहे.
- ▶ अतिरिक्त मूल्य म्हणजे श्रमिकांची केलेली पिळवणूक आहे.
- ▶ बाजारामधील वस्तूच्या किंमतीमधून मजुरांची मजुरी वजा केल्यास राहिलेली जी बाकी असते त्यास मार्क्स अतिरिक्त मूल्य म्हणतो.
- ▶ भांडवलदार श्रमिकाकडून जास्त काम करून घेतो व त्या मोबदल्यात त्यास कमी मजुरी देवून ही भांडवलदार अतिरिक्त मूल्य प्राप्त करतो

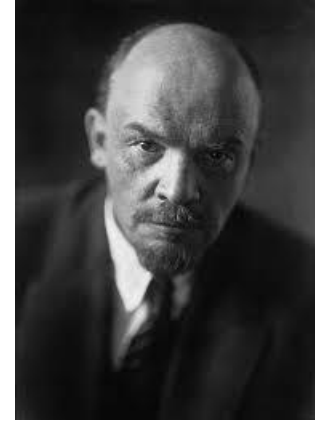
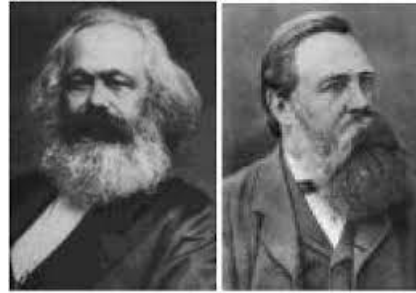
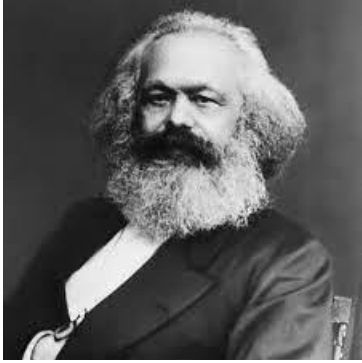
अतिरिक्त मूल्य सिद्धांतातील दोष

- ▶ श्रमावर अतिरिक्त भर
- ▶ मुल्याऐवजी शोषणावर भर
- ▶ भांडवलदाराच्या इतर खर्चाकडे दुर्लक्ष
- ▶ बौद्धिक श्रमाकडे दुर्लक्ष
- ▶ मार्क्सचे भाकीत अयोग्य
- ▶ नुकसानीकडे दुर्लक्ष

अतिरिक्त मूल्य सिद्धांताचे महत्व

- ▶ भांडवलदार व श्रमिक या दोन वर्गातील विषम परिस्थिती लक्षात आणून दिली.
- ▶ भांडवलदारांनी कामगारांच्या श्रमावर आपले विलासी जीवन कसे उभे केले ते या सिद्धांतातून मांडले.
- ▶ शोषणाचा सिद्धांत म्हणून हा सिद्धांत प्रचलित आहे.
- ▶ समाजातील श्रमिक वर्गात त्यांच्या शोषणाची जाणीव निर्माण करणारा हा सिद्धांत आहे.
- ▶ कामगारांना त्यांच्या अधिकाराची जाणीव करून देणारा हा सिद्धांत आहे.
- ▶ भांडवलदारावर वचक आवश्यक आहे व श्रमिकांना त्यांच्या कामाचा योग्य मोबदला मिळावा आणि कामगारांचे भांडवलदारांनी शोषण करू नये हे सांगण्यात या सिद्धांताचे महत्व आहे.
- ▶ या सिद्धांताने कार्ल मार्क्सला अर्थशास्त्रज्ञ म्हणून मान्यता दिली .

कार्ल मार्क्स

लेनिन

स्टॅलिन